

מצפיקים בגנה

פנינים, הארות, ולקחי מוסר על פרשת השבוע
מאת בעמח"ס
"באר צבי"

פרשת אהרי מות תשפ"ד

ומאחר והנידון כאן נוגע לכל העתיד של כלל ישראל, כי על כף המאזניים עומדת השאלה הגורלית האם תכופר לעם סאת עוונותיהם, או שחלילה תיפסל עבודת הכהן הגדול ואזי יחסר להם יום כיפור עם כל ההשלכות של זה, הרי שבמצב כזה אדרבה ואדרבה, יש לעשות כל מה שאפשר, על מנת לוודא שעבודת הכהן גדול תהיה כראוי וכדת.

'עיר השמחה'

וַנִּתֵּן אֶת הַקְּטֹרֶת עַל הָאֵשׁ לְפָנֵי ה' (טו, יג)

הגמרא ביומא (גג) דורשת "שלא יתקן מבחוץ ויכניס, להוציא מלבן של צדוקים" וכו'.

והנה במשנה ביומא (יח:) למדנו שמפני כורח הזמן היו משביעים את הכהן הגדול בליל יום הכיפורים שלא ישנה את העבודה כדרך הצדוקים. ועל זה שנינו שם "הוא פורש ובוכה והן פורשין ובוכין". ואמרו בגמרא שם (טו:) שבוכים על שחשדוהו לצדוקי.

והנה הרמב"ם (בפ"א מהלכות עבודת יום הכיפורים ה"ז) הביא להלכה גם את ענין הבכייה. ולכאורה יש לשאול, שהלא ספר ה"יד החזקה" הוא ספר הלכה, וכי מה שייכת הוראת חיוב על בכייה? הרי בפשטות הבכייה היא תופעה שבאה כתוצאה מרגשות האשם על שחשדוהו, ומה יעשה מי שאינו בעל בכי בטבעו?!

שאלה זו שאל פעם הרה"ג רבי משה יעקב הלוי קנר שליט"א, (מח"ס 'שפתי מלך' על הרמב"ם - קנדה) את רבו הגאון הגדול רבי נחום פרצוביץ זצ"ל, בלומדו כתלמיד בשיבת מיר, והסכים עמו רבו שדברי הרמב"ם אכן צריכים עיון!

לאחר שנים רבות עלה ברעיונו של התלמיד לבאר את דברי הרמב"ם כך:

ירושלים היתה בזמן המקדש, מקור השמחה שבעולם. ומקרא מלא דיבר הכתוב: "יִפֶּה נוֹף מְשׁוֹשׁ פֶּלַ הָאָרֶץ הִר צִיּוֹן יִרְפְּתִי צְפוֹן קְרִית מְלֶךְ רֵב" (תהילים מח, ג). סיבת השמחה פירשו לנו חז"ל (שמו"ר לו) "היה אדם נכנס לשם מלא עונות והיה מקריב קרבן ומתכפר לו אין שמחה גדולה מזו שהיה יוצא צדיק".

בירושלים 'עיר השמחה' הוצרכו הנמצאים בה להרחיק מעצמם כל שמץ של עגמות נפש, עד שאמרו (שמו"ר סוף פרשת פקודי) שאף חשבונות של מסחר היו עורכים חוץ לירושלים, במקום מיוחד שנקרא 'כיפה של חשבונות' וכל זאת בכדי שלא יבוא לידי צער אם יבחין בהפסדים.

"תשועה ברוב יועץ"

אַהֲרִי מוֹת שְׁנֵי בָנָי אַהֲרֹן בְּקִרְבָּתָם לְפָנֵי ה' וַיָּמָתוּ (טו, א)

איאת במדרש רבה (כ, ח): "בר קפרא בשם רב ירמיה בן אלעזר אמר, בשביל ד' דברים מתו בניו של אהרן, על הקריבה, ועל הקרבה, על אש זרה, ועל שלא נטלו עצה זה מזה".

והנה התביעה על שלא נטלו עצה ממשה ואהרן מובנת, כי יש להניח שהם היו מייעצים להם שלא להקטיר. אולם איזו טענה היא שלא נטלו עצה אחד מן השני, והרי שניהם עשו יחדיו את הדבר, ואם כן בודאי שהיו מייעצים האחד לחבירו לעשות.

וביאר מרן הגאון רבי משולם דוד הלוי סאלאווייץ זצוק"ל, שרואים אנו מכאן את גודל המעלה שיש בכל התייעצות והימלכות האחד בחבירו. ועל כן זוהי הטענה על נדב ואביהוא, אשר יתכן כי אם היו מתייעצים שוב בענין, ואפילו מלבנים ביניהם עצמם, אולי היו נמנעים מלעשות הדבר.

וראה עוד 'מסילת ישרים' (פכ"ג) בחשיבות הצורך לאדם להתייעץ עם זולתו על מנת שלא יטעה. וע"ע מדרש (אסתר רבה) שמידה טובה היתה בו באחשורוש שהיה נוהג להתייעץ תמיד.

החובה לדקדק בשליח ציבור

וַנִּתֵּן אֶת הַקְּטֹרֶת עַל הָאֵשׁ לְפָנֵי ה' (טו, יג)

המשנה ביומא (יח:) אומרת שלאחר שהיו מזהירים את הכהן גדול שלא ישנה דבר, "היה הוא פורש ובוכה, והן פורשין ובוכין". ומפרשת הגמרא (שם טו:), הוא פורש ובוכה - שחשדוהו לצדוקי, והן פורשין ובוכין - דאמר רבי יהושע בן לוי, כל החושד בכשרים לוקה בגופו, ע"כ.

הדבר צריך ביאור, הלא הכהן הגדול היה בודאי מוחזק לאדם כשר, וככל איש ישראל שיש לו חזקת כשרות, וקל וחומר שאין מקום לחושדו ביום הקדוש, ובפרט כשנכנס למקום המקודש ביותר, ומדוע אפוא יש מקום לחושדו שיעשה כמעשה הצדוקים.

ויסד בזה מרן רבי יצחק בן מרנא הגר"ח מוולאז'ין זצ"ל, שהחוב לדון את כל אדם לכף זכות, הוא רק כשהדבר נוגע לענין אישי של כל אחד ואחד, אבל כשזה נוגע לכלל ישראל, לא זו בלבד שמותר לחושדו אלא שיש אף חיוב לחשוד בו, ובפרט אם הדבר נוגע לרוחניות של עם ישראל.

כריעה בהזכרת השם

**פִּי בַיּוֹם הַזֶּה יִכַּפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִפֶּלַח חַטָּאתֵיכֶם
לְפָנַי ה' תִּטְהָרוּ (טו, ל)**

תנן ביומא (טו) והכהנים והעם העומדים בעזרה, כשהיו שומעים שם המפורש שהוא יוצא מפי כהן גדול, היו כורעים ומשתחוים ונופלים על פניהם, ואומרים בשכמל"ו. והקשו האחרונים (הובא במגן אברהם סי' ק"ג ס"ק ה'), הכיצד היו כורעים בזמן ששמעו את השם המפורש, הא איתא בברכות (ב). המתפלל כשהוא כורע כורע בברוך, וכשהוא זוקף זוקף בשם, ואם כן מבואר דאדרבה, יש לזקוף בעת אמירת שם השם ולא לכרוע.

ויש ליישב זאת בכמה אופנים:

א. ה'מחצית השקל' וה'חמד משה' (ה"ד בפרי מגדים' שם) תירצו, שדברי הגמרא בברכות אמורים רק במתפלל עצמו, שזוקף בשעה שמזכיר הוא את השם, ואמנם גם הכהן הגדול עצמו שמזכיר את השם, לא נזכר בו שהיה כורע, אלא רק השומעים קולו בעזרה, בעת שהזכיר את השם, וממילא לא שייך בהם הדין שצריכים לזקוף. [אך ה'מחצית השקל' דחה תירוץ זה, שאף אם אין חייבים לזקוף, אבל מכל מקום מאחר וכבוד השם הוא בזקיפה, מה הטעם שהיו דוקא כפופים בעת ההיא?].

ב. ה'פרי מגדים' (שם) כתב תירוץ נוסף, שרק לאחר ששמעו את השם היו כורעים, ואם כן לא היה זה בעת הזכרת השם עצמו.

ג. עוד נראה ליישב, דהנה בברכות שם (ב). מבואר, שהמתפלל לאחר שכרע בברוך זוקף בשם, כי אז יש בזה תרתי: א', כרע והכניע עצמו קודם, ב', גם כשזוקף בשם מראה שהקב"ה זוקף כפופים. ומעתה יש לחלק בין 'תפילה' ל'יודוי', שדוקא בתפילה שמבקש צרכיו או נותן שבת, יש לו להראות כן שה' זוקף כפופים. לעומת זאת ב'יודוי' אין כל ענין בזה.

ד. עוד יש לחלק, שאף אם נאמר שיש ענין של זקיפה אף ב'יודוי' ולא בתפילה בלבד, מכל מקום זהו דוקא כשכרע כרע והכניע עצמו קודם לכן, אבל כאשר לא אמרו 'ברוך', ואזי לא כרעו קודם - שפיר יש לכרוע באמירת שם השם. [ולומר שיש להם לכרוע תחילה כדי שיוכלו לזקוף בשם, כנראה שאין בכך טעם].

ה. כאשר הכהן הגדול הזכיר את השם המפורש, היה מצב של גילוי שכינה, וכמו שביאר ה'תפארת ישראל' (יומא פ"ו מ"ב, יכין אות כ) את הלשון 'יוצא מפי כהן גדול', **שיצא מעצמו**, ששכינה מדברת מתוך גרונו היום, עכ"ל. וזהו דכתיב (שמות כ, כא) "בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתך". ואם כן יש לומר דאע"פ שאמירת שם ה' הוא סיבה לזקיפה, מכל מקום הגילוי שכינה הוא סיבה חזקה יותר לכריעה.

ואף מן השמים סייעו להרחקת הצער מעיר הקודש, וכמבואר בחידושי הגר"א זי"ע על המשנה באבות (פ"ה מ"ה) "ולא הזיק נחש ועקרב בירושלים", שנס זה אירע כדי למנוע צער בירושלים, משוש כל הארץ. קל וחומר למקום המקדש, ששם "עוז וחדוה במקומו", "אתר די ביה יחדון רוחין ונפשין".

מעתה יתכן לבאר את דברי הרמב"ם שכאשר הזכיר את 'בכיות החשד' בליל יום הכיפורים, וכתב "הוא פורש ובוכה - והן פורשין ובוכין" לא התכוון להדגיש את הבכייה, כי אם את הפרישה. הרי נמצאים בלבה של משוש כל הארץ, שאין להראות בה כל הבעת עצב, ולפיכך גם אם יש צורך והכרח לכך, אז לפחות שיפרשו לצדדים, ויעשו זאת בצניעות, ושלא יראה כזאת ברבים... על עצם הבכייה אכן אין לצוות עליה, אלא על הפרישה; "פורש" ובוכה.

[ועל דרך זה ניתן לומר, שיש כאן היתר מיוחד להשביע ולחשוך אף שגורם צער ובכי, ואף יתכן שמוותר לבכות כיון שחשדו בכשרים וזה צער וטרדא דמצוה].

תשובה - כמקוה

**פִּי בַיּוֹם הַזֶּה יִכַּפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִפֶּלַח חַטָּאתֵיכֶם
לְפָנַי ה' תִּטְהָרוּ (טו, ל)**

ידועים דברי המשנה ביומא (פ"ה): אמר רבי עקיבא, אשרים ישראל, לפני מי אתם מטהרין, ומי מטהר אתכם, אביכם שבשמים, שנאמר (יחזקאל לו, כה) וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם. ואומר (ירמיה יז, ג) מקוה ישראל ה', מה מקוה מטהר את הטמאים, אף הקב"ה מטהר את ישראל.

ויש להעיר, מדוע לא די בפסוק "וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם", ללמדנו שהקב"ה מטהר את הטמאים, ומדוע מביאה המשנה גם את הפסוק "מקוה ישראל השם"? [ויעויין במהרש"א שם שפירש שהחוטא הוא כטמא מת שצריך גם הזאה וגם טבילה].

אלא אומר מרן הגאון רבי אליהו ברוך קמאי הי"ד, המשנה ללמדנו דרכה של תשובה מה היא, כשם שמקוה המטהרת את הטמאים - אינה מועילה אלא אם כן הטמא מכין עצמו ומסיר מעליו כל חציצה, שאם לא כן לא הועילה לו המקוה מאומה, כך התשובה - אין כוחה אלא בהכנה תחילה על ידי שיסיר מלבו כל שמץ של זוהמה החוצצים בינו לבין הקב"ה.

וזהו שאמר רבי עקיבא, אף שהקב"ה הוא המטהר אתכם, שנאמר "וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם" - אין טהרה זו אלא בדומה לטבילה במקוה, שנאמר "מקוה ישראל השם", ולפיכך עליכם להכשיר עצמיכם תחילה.

לעילוי נשמת

מרת פיה רבקה בת הרב אליעזר ע"ה

תנצב"ה